

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. За умови підвищення негативного впливу глобалізаційних процесів на природне середовище виникає потреба у виявленні не тільки економічних, а й екологічних пріоритетів у подальшому розвитку аграрного сектору економіки. Формування умов щодо розвитку залежить від екологічних процесів, які проявляються через поєднання природоохоронних заходів і біологічних можливостей відновлення різновидів природних ресурсів з урахуванням галузевих і регіональних особливостей.

Складові й особливості природно-ресурсного забезпечення розвитку аграрного сектору слід розглядати у взаємозв'язку усіх його компонентів, з урахуванням можливостей щодо відновлення ресурсів у поєднанні із дієвістю природоохоронних заходів на усіх рівнях управління.

Актуальність дослідження підтверджується тим, що на загальноєвропейському рівні ініційовано фінансування наукових розробок екологічного спрямування з метою створення умов щодо збереження навколишнього середовища і забезпечення самовідновлення природних ресурсів за видами. До пріоритетних напрямів наукових досліджень віднесено розвиток технологій у різних сферах діяльності суспільства, що у екологічному аспекті пов'язане із зниженням рівня негативного впливу виробництв на навколишнє середовище.

Більшість наукових розробок не висвітлює аспекти розвитку аграрного сектору у поєднанні соціальних, економічних і екологічних аспектів у контексті збереження екосистем для майбутніх поколінь. Дослідження проводяться переважно у напрямку забезпечення оптимального ресурсовикористання, отримання відповідних економічних інтересів.

Вагомий внесок у даному контексті зроблено науковцями, з-поміж яких: В. Андрійчук, І. Банєва, О. Варченко, В. Гавриш, І. Гончаренко, В. Губенко, О. Гудзинський, В. Галушко, А. Даниленко, В. Дієсперов, Ф. Зіятдінов, О. Єрмаков, І. Іртищева, А. Ключник, О. Котикова, Г. Купалова, І. Лукінов, М. Малік, О. Новіков, О. Олійник, Б. Погрішук, С. Рогач, В. Россоха, П. Саблук, В. Савчук, Б. Смагін, Н. Сіренко, І. Топіха, Ю. Ушкаренко, І. Червен, М. Хвесик, Є. Хлобистов, К. Шапошников, В. Шebанін, О. Шebаніна, О. Шпичак, О. Шкільов, О. Шуст, В. Яценко та іншими.

Напрями еколого-орієнтованого розвитку галузі через оптимізацію використання природно-ресурсного потенціалу досліджувалися у наукових публікаціях вітчизняних вчених, з-поміж яких: О. Балацький, В. Борисова, О. Вишневська, В. Горлачук, С. Дорогунцов, Б. Данилишин, Л. Мельник, С. Рогач, А. Сердюк, П. Саблук, В. Савчук, Є. Хлобистов. Актуальним є дослідження з точки зору біоекономічних аспектів розвитку галузі, отримання відповідних переваг для виробничої і соціальної інфраструктури, спрямування розвитку галузі у біоекономічну площину.

Природно-ресурсне забезпечення є вагомим підґрунтям розвитку аграрного сектору економіки, що обумовлює актуальність теми дослідження,

а також теоретичну значущість і практичну необхідність формування умов щодо збереження природних ресурсів за видами та екосистем у сукупності.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційну роботу виконано відповідно до наукової тематики Миколаївського національного аграрного університету «Природно-ресурсний потенціал аграрного сектора» (номер державної реєстрації – 0112U000049). Здобувачем досліджено і надано теоретико-методичні та практичні рекомендації щодо природно-ресурсного забезпечення розвитку аграрного сектору, розроблено концептуальний і обґрунтовано еколого-орієнтований підхід щодо природно-ресурсного забезпечення розвитку аграрного сектору економіки.

Мета і задачі дослідження. Метою дисертаційної роботи є обґрунтування теоретичних засад щодо природно-ресурсного забезпечення розвитку аграрного сектору економіки і розробка практичних рекомендацій із метою виявлення можливостей у самовідновленні природних ресурсів за видами, їхнього раціонального використання з урахуванням впливу регіональних особливостей екосистем. Досягнення мети можливе за умови розв'язання таких задач:

- узагальнити теоретичні підходи до пізнання сутності розвитку аграрного сектору економіки і обґрунтувати значення природно-ресурсного забезпечення, зрівноваженого розвитку;
- виявити особливості природно-ресурсного потенціалу аграрного сектору економіки, як основи нарощування виробничих потужностей підприємств з урахуванням біологічних особливостей природних ресурсів за видами;
- обґрунтувати еколого-орієнтований підхід у формуванні й використанні природно-ресурсної основи з урахуванням біологічних особливостей природних ресурсів за видами у їх взаємозв'язку;
- доповнити методичку оцінки природно-ресурсного забезпечення, стану і тенденції розвитку аграрного сектору з урахуванням екологічних критеріїв;
- обґрунтувати оптимальні напрями раціонального використання природних ресурсів за видами, виявити природно-районовані аспекти і взаємозв'язок формування виробничих потужностей та галузевої структури сільськогосподарських підприємств від зон природного районування;
- дослідити інвестиційні можливості у реалізації заходів щодо охорони навколишнього середовища і обґрунтувати напрями збереження природно-ресурсної основи аграрного сектору;
- дослідити і виявити інвестиційні можливості щодо реалізації заходів з охорони навколишнього середовища і залучення «еко-інновацій» в аграрний сектор;
- розробити концептуальний підхід в основу якого покладено систему дій, поглядів на явища або процеси у напрямку формування якісної основи природно-ресурсного забезпечення розвитку аграрного сектору економіки;
- обґрунтувати доцільність використання еколого-орієнтованих технологій з метою збереження природних ресурсів і підвищення якісних

характеристик сільськогосподарської продукції, оцінити рівень і інвестиційні можливості аграрного сектору за природно-районованими зонами;

- розробити механізм регіонального природокористування і напрями його реалізації, які спрямовано на оптимізацію природно-ресурсного забезпечення і виявлення відповідного балансу між економічними, соціальними і екологічними пріоритетами у розвитку аграрного сектору.

Об'єктом дослідження є природно-ресурсне забезпечення розвитку аграрного сектору економіки.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних і методико-практичних засад природно-ресурсного забезпечення розвитку аграрного сектору економіки на основі еколого-орієнтованого підходу у формуванні і використанні природно-ресурсної основи.

Методи дослідження. Теоретичні засади пізнання сутності природно-ресурсного забезпечення розвитку аграрного сектору економіки ґрунтуються на діалектичному методі. Досягнення поставлених задач дисертаційної роботи здійснювалося за допомогою прийомів системного дослідження і програмно-цільового підходу. При вивченні пріоритетних напрямів природно-ресурсного забезпечення розвитку аграрного сектору використовувалися методи індукції, дедукції, групування, узагальнення. В основу методико-практичних аспектів обґрунтування напрямів розвитку аграрного сектору покладено широке застосування статистичних і економіко-аналітичних процедур: аналіз, синтез, порівняння, абсолютні і відносні величини, прийоми багатокритеріального дослідження, рейтинговий аналіз. Аналіз рівня природно-ресурсного забезпечення аграрного сектору економіки і напрямів щодо формування його якісної основи (біологічні особливості) ґрунтуються на прийомах експертної оцінки, спостереження і математичного моделювання.

Інформаційно-методологічну основу дисертаційного дослідження складають наукові розробки вітчизняних і зарубіжних вчених щодо сутності і особливостей природно-ресурсного забезпечення аграрного сектору економіки, матеріали наукових і науково-практичних конференцій, симпозіумів, семінарів і наукових читань. У процесі виконання роботи використовувалась нормативно-правова база щодо регулювання діяльності аграрного сектору і природоохоронної діяльності, інформація Державної служби статистики України і Державного управління охорони навколишнього природного середовища у Миколаївській області, довідково-інформаційні видання, електронні ресурси, міжнародні, державні і регіональні програми щодо розвитку аграрного сектору, реалізації природоохоронних заходів й особисті наукові спостереження автора.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у системному обґрунтуванні теоретичних засад і розробці методико-практичних рекомендацій щодо природно-ресурсного забезпечення розвитку аграрного сектору економіки. Основні результати, які характеризують наукову новизну, особистий внесок здобувача і виносяться на захист такі:

вперше:

- розроблено концептуальний підхід щодо формування якісної основи природно-ресурсного забезпечення розвитку аграрного сектору економіки, який включає сукупність економічних, соціальних і екологічних критеріїв направлених на регулювання взаємодії природно-біологічних законів і еколого-економічних інтересів з урахуванням особливостей природно-районованих зон, біологічних особливостей природних ресурсів за видами (с. 12);

удосконалено:

- поняття зрівноваженого розвитку аграрного сектору як напряму забезпечення балансу природних ресурсів за видами з урахуванням їхніх біологічних особливостей за окремими природно-районованими зонами, потенційних можливостей щодо нарощування виробництва продукції за мінімального негативного впливу на навколишнє середовище (с. 7 - 8);

- еколого-орієнтований підхід щодо формування й використання природно-ресурсної основи розвитку аграрного сектору у поєднанні екологічних критеріїв, мінімізації негативного впливу на окремі види природних ресурсів, що ґрунтується на спроможності природних систем нейтралізувати негативний вплив і поновити якісні компоненти природного середовища за рахунок самовідновлення (с. 8 - 9);

- механізм регіонального природокористування, реалізація якого спрямована на оптимізацію дій із природно-ресурсного забезпечення й виявлення відповідного балансу між економічними, соціальними і екологічними пріоритетами у розвитку аграрного сектору у біоекономічному спрямуванні (с. 16).

дістало подальшого розвитку;

- напрями і особливості використання еколого-орієнтованих технологій з метою формування умов збереження природних ресурсів за видами і мінімізації негативного впливу природно-кліматичних факторів, екологічних ризиків за природно-районованими зонами (с. 13 - 15);

- концептуальні засади формування умов щодо забезпечення оптимальної природно-ресурсної основи аграрного сектору економіки з метою виявлення дієвих напрямів раціонального використання природних ресурсів за видами і мінімізації екологічних ризиків (с. 11);

- підходи у напрямку активізації інвестиційно-інноваційної діяльності підприємств аграрного сектору економіки з метою залучення «еко-інновацій» і використання альтернативних джерел енергії з урахуванням глобалізаційних змін і тенденцій (с. 17).

Практичне значення одержаних результатів. Одержані у дисертаційному дослідженні результати сформульовано і обґрунтовано у напрямі практичного використання заходів щодо формування якісної основи природно-ресурсного забезпечення аграрного сектору економіки у поєднанні економічних, соціальних і екологічних пріоритетів розвитку у біоекономічному спрямуванні. Розробки мають практичний характер і

можуть бути використані на різних рівнях управління: пропозиції щодо концептуального підходу у забезпеченні зрівноваженого розвитку галузі для збереження екосистем (довідка ФГ «Валявський В.М.» № 69 від 22.11.2011 р.); пріоритетні напрями ефективного використання природно-ресурсного потенціалу аграрного сектору економіки (довідка ТОВ «Родіна-Агро» № 637 від 11.05.2012 р., ФГ «Хан» № 34 від 05.03.2013 р.); підходи оптимізації природно-ресурсного потенціалу аграрного сектору (довідка Державного управління охорони навколишнього природного середовища у Миколаївській області № 01/785 від 23.11.2012 р.); механізм економічного стимулювання заходів з раціонального використання природно-ресурсного потенціалу (довідка Миколаївського обласного об'єднання Союзу сільськогосподарських підприємств № 137 від 12.11.2012 р.); напрями використання еколого-орієнтованих технологій (довідка ТОВ «Золотий колос» м. Миколаїв № 07/02-5 від 07.02.2014 р.); напрями активізації інвестиційно-інноваційної діяльності підприємств аграрного сектору (довідка ДП «Агро-Коблево» № 327 від 09.10.2013 р.); аспекти щодо вдосконалення підходів до аналітичної оцінки ресурсів (довідка Миколаївського національного аграрного університету № 879 від 20.05.2014 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є самостійно виконаною науковою працею, в якій представлено теоретико-методичні і практичні рекомендації щодо природно-ресурсного забезпечення розвитку аграрного сектору економіки. Положення, висновки і пропозиції, що містяться у дисертаційній роботі, одержані автором особисто. У статтях, які опубліковано у співавторстві, у дисертаційній роботі використано лише розробки, які належать особисто автору.

Апробація результатів дисертації. Результати дисертаційного дослідження апробовано на 12 наукових конференціях, основними з них є: VII Международная научно-практическая конференция «Strategiczne pytania światowej nauki —2012» (Прага, 07 – 15 lutego 2012 roku.); Науково-практична конференція «Управління стійким розвитком регіону: стан, проблеми, перспективи» (м. Павлоград, 15 червня 2012 р.); Миколаївські міські екологічні читання «Збережемо для нащадків» тема читань «Участь громадськості у збереженні навколишнього середовища міста Миколаєва: від минулого до майбутнього» (м. Миколаїв, 27-28 листопада 2012 р.); Міжнародна науково-практична конференція молодих вчених «Аграрний форум – 2012 р. (економічний)» (м. Суми, 23-24 травня 2013 р.); Тридцята щорічна всеукраїнська наукова конференція «Екологічний менеджмент у загальній системі управління» (м. Суми, 17-18 квітня 2013 р.); I Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція «Розвиток бухгалтерського обліку, контролю і аналізу в умовах ефективного використання та раціонального відтворення біоресурсів» (м. Київ, 20 червня 2013 р.); Международная научно-практическая конференция «Украина – Болгария – Европейский союз: современное состояние и перспективы» (г. Варна, 12-18 сентября 2013 г.); Всеукраїнська інтернет-конференція молодих вчених і студентів, «Екологічні і соціально-економічні аспекти

розвитку економіки (м. Миколаїв, 17-19 квітня 2014 року)»; щорічні викладацькі науково-практичні конференції Миколаївського національного аграрного університету.

Публікації. За результатами дисертаційного дослідження опубліковано 25 наукових праць обсягом 5,01 авт.арк., які повністю відображають результати дослідження здобувача, зокрема 8 у фахових виданнях (1,4 авт.арк.), 1 публікація з індексом цитування (0,14 авт.арк.), 1 публікація у міжнародному фаховому виданні (0,09 авт.арк.), 5 наукових фахових публікацій у співавторстві (0,57 авт.арк.), 1 наукова публікація у іншому міжнародному виданні (0,14 авт.арк.) та 8 тез і доповідей на науково-практичних конференціях - загальним обсягом 0,81 авт.арк., 1 препринт – 1,86 авт.арк. Матеріали наукових публікацій використано у дисертації лише у частині, яка належить особисто здобувачеві.

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел із 208 найменувань і додатків. Робота містить 20 таблиць, 53 рисунки, 28 додатків. Основний зміст дисертаційної роботи викладено на 180 сторінках друкованого тексту.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми, сформульовано мету та задачі, визначено об'єкт і предмет дослідження, розкрито наукову новизну одержаних результатів, особистий внесок автора, представлено відомості щодо апробації та публікацій основних положень дисертаційної роботи.

У першому розділі «**Теоретико-методичні основи і складові природно-ресурсного забезпечення розвитку аграрного сектору економіки**» досліджено складові й особливості природно-ресурсного забезпечення, взаємозв'язки його елементів, представлено методiku аналітичної оцінки.

Природно-ресурсне забезпечення розвитку аграрного сектору розглядається нами через кількісний і якісний рівень сукупного природно-ресурсного потенціалу у взаємозв'язку його елементів (рис. 1).

Основою процесу є природно-ресурсний потенціал, який розглядається нами як сукупність природних ресурсів, які можуть використовуватися у галузі через господарську діяльність і мають динамічний характер зі зміною масштабів їхнього залучення у виробничий процес на різних рівнях: глобальному, міжнародному, державному, регіональному і локальному. Але більшої уваги потребує дослідження природно-ресурсного потенціалу саме на регіональному рівні, що дозволяє виявити потенційні можливості щодо забезпечення умов розвитку, екологізації виробництва, раціонального використання природних ресурсів.

Таким чином, ми погоджуємось із сутністю поняття природно-ресурсного потенціалу, але вважаємо за доцільне розглядати його у розрізі природних ресурсів за видами з урахуванням біологічних і відновлюваних

можливостей, що здійснює безпосередній вплив на напрями формування, збереження і нарощування з точки зору якісних ознак, регіональних особливостей за зонами природного районування.

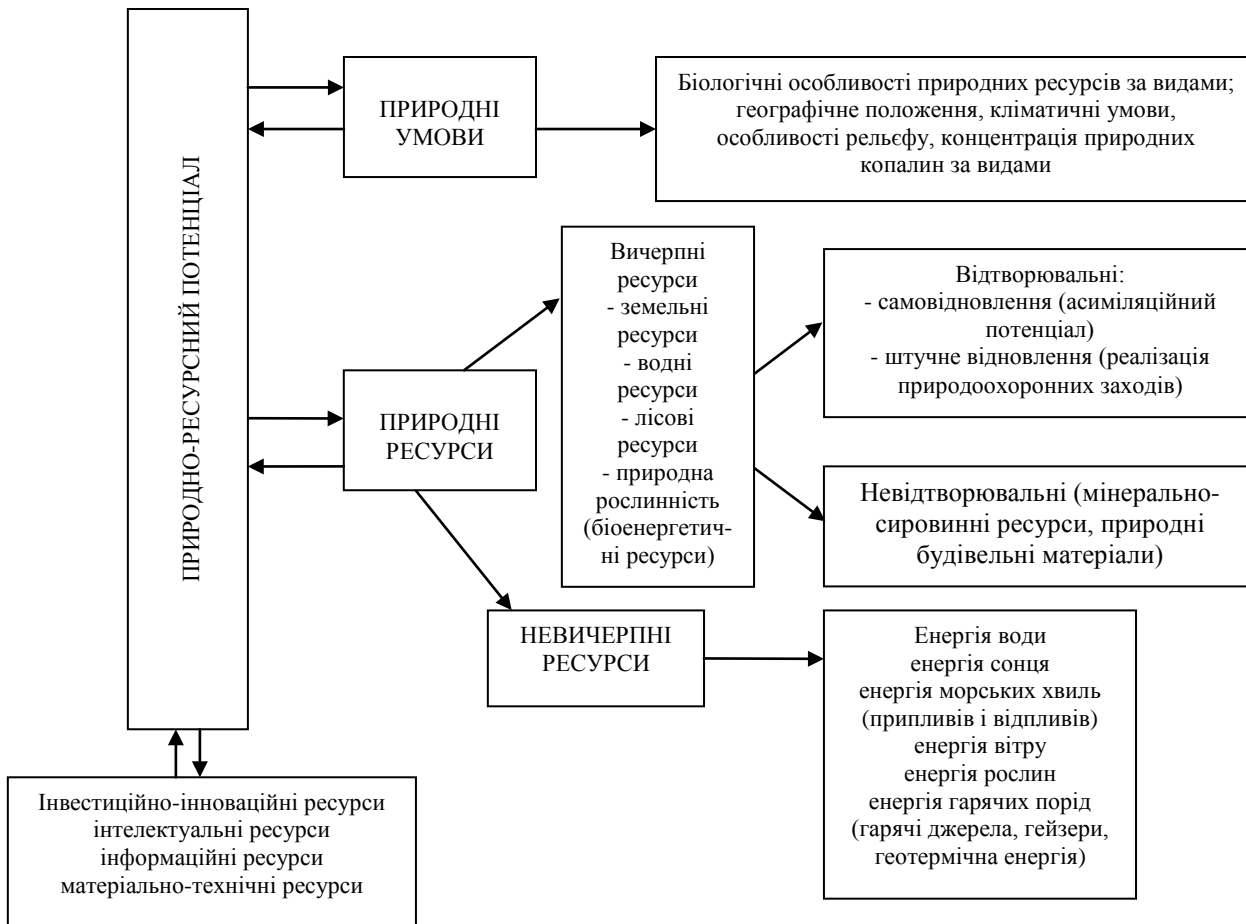

Рисунок 1 — Класифікаційні види природно-ресурсного потенціалу аграрного сектору економіки

Нами виявлено, що нарощування сукупного виробничого потенціалу аграрного сектору супроводжується забрудненням екосистем, зростанням рівня негативного впливу на навколишнє середовище і обмеженням можливостей самовідновлення природних ресурсів за видами.

Саме тому подальший розвиток галузі має тісний зв'язок із активізацією екологічних пріоритетів у напрямку забезпечення відповідного балансу природних ресурсів за видами з урахуванням їх біологічних особливостей за окремими природно-районованими зонами, які здатні забезпечити нарощування валового виробництва сільськогосподарської продукції за мінімального негативного впливу на навколишнє середовище за умови реалізації комплексу природоохоронних заходів, залучення «еко-інновацій».

Складові формування природно-ресурсного забезпечення розвитку аграрного сектору економіки включають усі групи факторів впливу від історичних до фінансових, що відображає їхній взаємозв'язок і

взаємозалежність у просторі та часі. Саме тому при проведенні аналітичної оцінки і виявленні потенційних можливостей у розвитку галузі необхідно враховувати усі особливості регіональних екосистем.

Нами обґрунтовано, що природно-ресурсне забезпечення галузі ґрунтується на спроможності природних систем нейтралізувати негативний вплив від використання природних ресурсів за видами у виробничому процесі й поновленні якісних компонентів природного середовища, окремих елементів природно-ресурсної основи за територіальною ознакою.

Природно-ресурсна основа розглядається нами як територіальний базис природних ресурсів у їх взаємозв'язку і взаємозалежності.

Складові еколого-орієнтованого підходу формування і використання природно-ресурсної основи розвитку галузі включають активізацію інвестиційно-інноваційних процесів і реалізацію комплексу природоохоронних заходів у поєднанні з екологічною свідомістю і відповідальністю товаровиробників (рис. 2). Поєднання економічних, соціальних і екологічних критеріїв у розвитку аграрного сектору забезпечує можливість зрівноваженості у розвитку.

У другому розділі **«Оцінка рівня і складових природно-ресурсного забезпечення розвитку аграрного сектору економіки»** представлено сучасний стан, умови і складові формування природно-ресурсного забезпечення розвитку аграрного сектору (економічні, екологічні і державні важелі), ефективність використання природно-ресурсної основи галузі.

Раціональне використання природно-ресурсної основи, природних копалин, у тому числі водних, земельних, лісових ресурсів ґрунтується на визначенні допустимих меж їх використання у напрямку досягнення рівня ощадного природокористування, що сприяє збереженню ресурсів і забезпеченню відносної стійкості екосистем.

Аналізуючи показники ефективності і використання природно-ресурсного потенціалу Миколаївської області за 2010 і 2013 роки спостерігаємо тенденцію до збільшення показників. Рівень вартості валової продукції галузі (у постійних цінах 2010 р.) у розрахунку на одиницю площі ріллі і на одиницю площі посіву збільшується у 1,5 і 1,4 рази порівняно із попереднім періодом оцінки (2006–2009 рр.). Це збільшення пояснюється нарощуванням виробничого потенціалу підприємств.

Нами було проведено опитування керівників сільськогосподарських підприємств і виявлено, що переважна більшість з них не має за мету вирішувати питання екологізації виробництва, одним із факторів є відсутність мотивації і відповідних стимулів, а також пов'язане із необхідністю залучення додаткових фінансових ресурсів, що свідчить про орієнтацію переважно на отримання економічних інтересів.

Різною є кількісна зосередженість природних ресурсів за видами на території країни. Так, за проведеними нами розрахунками виявлено, що концентрація земельних ресурсів у розрахунку на одне підприємство є найбільшою у Чернігівській області і складає 0,99 тис. га, а найменшою у Закарпатській – 0,11 тис. гектарів.

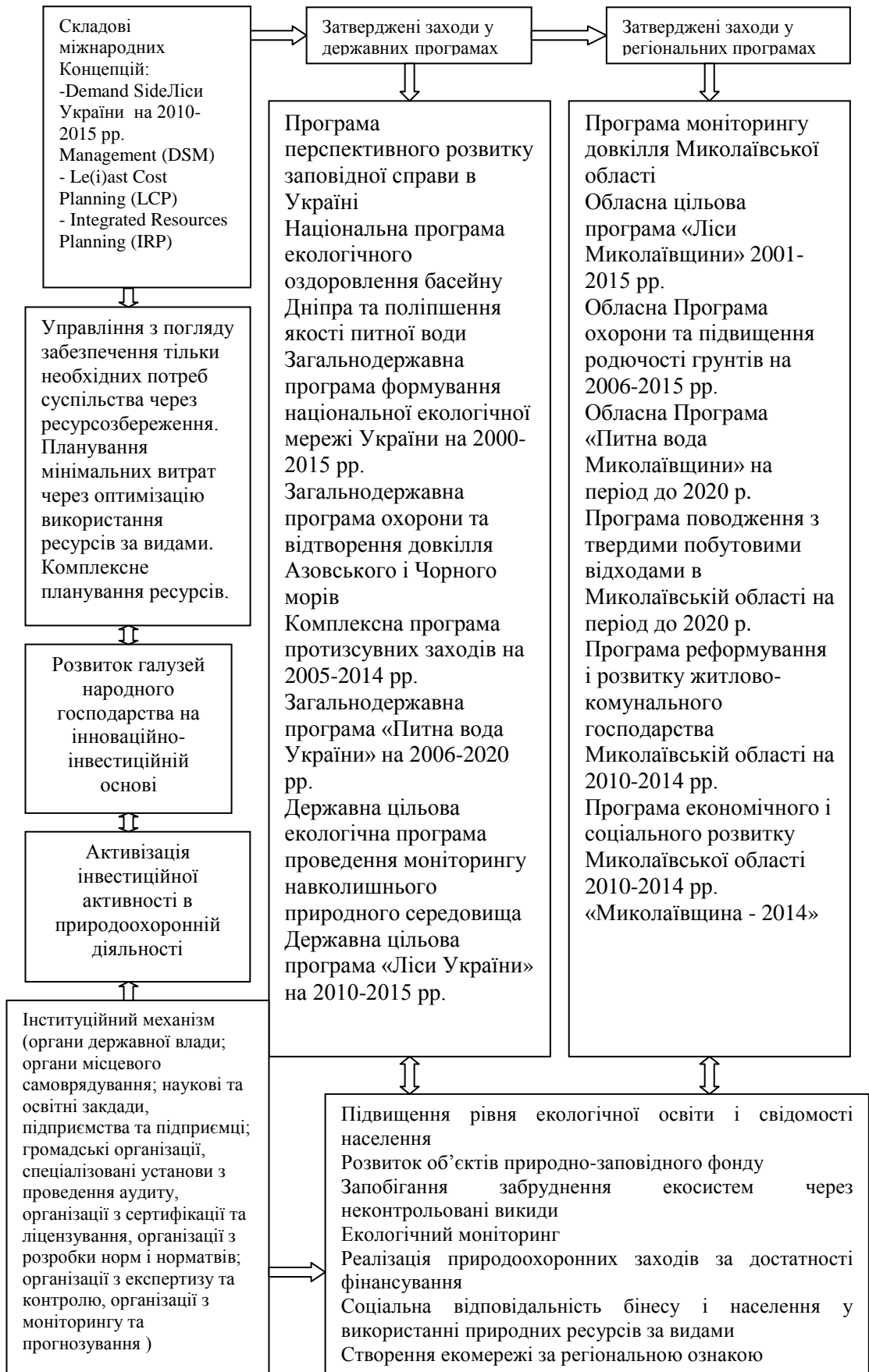

Рисунок 2 — Складові еколого-орієнтованого підходу формування і використання природно-ресурсної основи розвитку аграрного сектору економіки

Найбільший відсоток лісистості виявлено у Закарпатській області – 51 відсоток, а найменший у Миколаївській і Запорізькій областях до 4 відсотка. Дослідивши водні ресурси виявлено, що найбільш забезпеченою є територія Карпат (на одиницю території припадає до 600 кубометрів), а найгіршою є ситуація у зоні степу – 23,0 кубометри.

Різна концентрація природних ресурсів на територію країни вимагає адаптації підходів зі збереження і їхнього відновлення. Доведено, що негативний вплив на навколишнє середовище є результатом порушення екологічних вимог, загострення протиріч між зростаючими потребами суспільства і можливостями природних ресурсів до самовідновлення.

Нами досліджено, що сучасний стан, умови і складові формування природно-ресурсного забезпечення розвитку аграрного сектору Миколаївської області мають негативні тенденції.

За умов значних кліматичних змін, у тому числі у степовій зоні, виникає необхідність виявлення альтернативи щодо адаптації асортименту продукції, що вимагає відповідного технологічного оновлення. Так, за дефіциту вологи у ґрунті доцільним є зростання питомої ваги посівних площ під сухостійкими сільськогосподарськими культурами (сорго), що підтверджується досвідом ТОВ СП «Нібулон» у мінімізації виробничих ризиків під впливом негативних природно-кліматичних тенденцій.

З урахуванням впливу біологічних особливостей природних ресурсів за територіальною ознакою нами проведено обґрунтування і виявлено фактори впливу на валове виробництво окремих видів сільськогосподарських культур з урахуванням поділу за природно-районованими зонами, яких нами виявлено п'ять у Миколаївській області.

Нами обґрунтовано, що природно-районовані аспекти валового виробництва окремих видів сільськогосподарських культур надають можливість врахувати залежність між виробничими потужностями і галузевою структурою сільськогосподарських підприємств від природно-кліматичних умов за зонами природного районування. Так, у північно-західній частині Миколаївської області сконцентровано до 35,0% питомої ваги виробництва пшениці озимої і ярої у загальній вартості валової продукції; у центральній частині – 30,0% питомої ваги виробництва ячменю озимого і ярого; у південній частині – 25,0% питомої ваги виробництва винограду; у південно-східній частині – 42,0% питомої ваги виробництва овочів відкритого ґрунту; у північно-східній частині – 45,0% питомої ваги виробництва соняшнику від загальної вартості валової продукції. Нами доведено, що природно-кліматичні особливості території і біологічні особливості природних ресурсів за видами мають тісний зв'язок із галузевою структурою підприємств, що дозволяє мінімізувати екологічні ризики.

Проведені розрахунки надають можливість виявити залежність між формуванням виробничих потужностей і галузевою структурою сільськогосподарських підприємств від природно-кліматичних умов, особливо у контексті негативних кліматичних змін та зростання дефіциту вологи в ґрунті у степовій зоні країни.

Визначено, що за природно-районованими зонами питома вага основних видів сільськогосподарської продукції становить від 45,0% (соняшник) до 25,0% (виноград) у вартості валової продукції сільського господарства (у постійних цінах 2010 р.) по Миколаївській області.

На підставі проведених розрахунків виявлено, що найвищу результативність мають підприємства, які сконцентровано у Північно-західній частині (I природно-районована зона). Прибуток від реалізації продукції у розрахунку на одиницю земельного ресурсу становить 673,0 гривні. Найменша результативність характеризує підприємства у Південно-східній частині (IV природно-районована зона) прибуток 455,0 гривень. Різниця становить 47,9%. На нашу думку, проведення подібного поділу дозволяє об'єктивно оцінити потенційні виробничі можливості підприємств з урахуванням їх галузевої структури. Дослідження ґрунтується на природно-ресурсному забезпеченні окремо виділених зон природного районування з метою мінімізації негативних наслідків господарювання.

Сучасний екологічний стан змушує переходити до активної екологічної політики. Саме тому розроблені концепції, щодо оптимізації природно-ресурсного забезпечення, у тому числі міжнародні, засновані на поєднанні усіх складових розвитку, забезпечення соціо-еколого-економічної ефективності використання природно-ресурсної основи. Переважна більшість міжнародних екологічних програм спрямовано на обмеження негативного впливу на навколишнє середовище і збереження біологічних особливостей екосистем.

У третьому розділі **«Пріоритетні напрями розвитку аграрного сектору економіки на природно-ресурсній основі»** обґрунтовано доцільність використання еколого-орієнтованих технологій з метою збереження природних ресурсів і підвищення якісних характеристик сільськогосподарської продукції, рівня інвестиційних можливостей галузі за природно-районованими зонами, концептуальний підхід природно-ресурсного забезпечення розвитку аграрного сектору і еколого-орієнтований підхід.

На нашу думку, реалізація концептуального підходу природно-ресурсного забезпечення розвитку є багаторівневим і складним завданням, реалізація якого потребує оцінки усіх елементів у взаємозв'язку і взаємозалежності.

Метою розробленого нами концептуального підходу природно-ресурсного забезпечення розвитку аграрного сектору є заходи, спрямовані на економічний розвиток галузі з урахуванням взаємодії природно-біологічних законів і еколого-економічних інтересів, з урахуванням регіональних особливостей розвитку виробничої інфраструктури. Результатом запровадження є збереження і відновлення природно-ресурсної основи аграрного сектору економіки.

Нами представлено основні принципи реалізації концептуального підходу щодо формування якісної основи природно-ресурсного забезпечення розвитку аграрного сектору економіки (рис. 3).

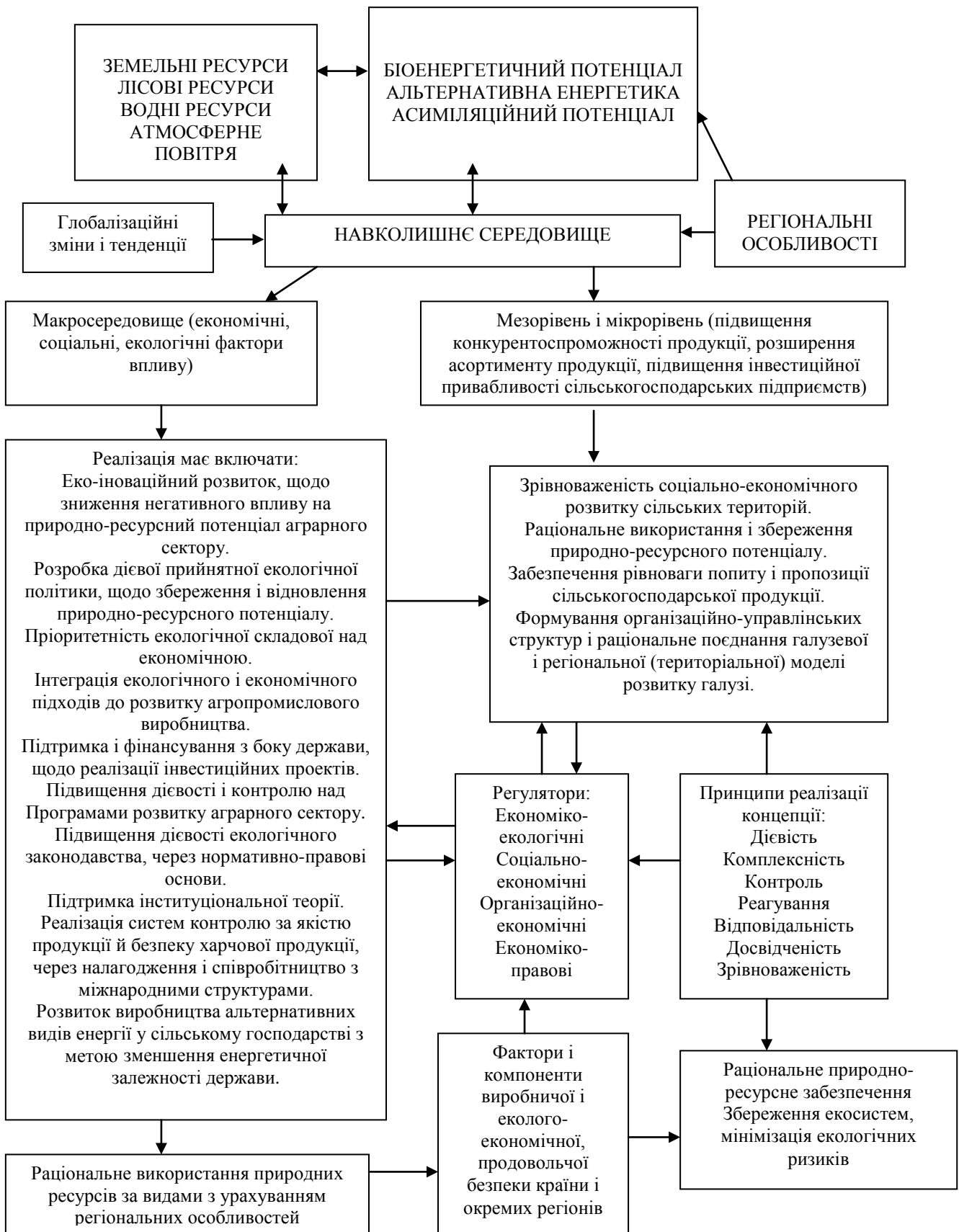

Рисунок 3 — Концептуальний підхід природно-ресурсного забезпечення розвитку аграрного сектору економіки

Розроблений нами концептуальний підхід щодо формування якісної основи природно-ресурсного забезпечення, в основу якого покладено

систему дій, поглядів на явища або процеси через екологічні пріоритети, дозволить активізувати процес збереження природно-ресурсної основи аграрного сектору економіки за умови підвищення соціальної і екологічної відповідальності через державні регулятори.

Складовою реалізації концептуального підходу природно-ресурсного забезпечення розвитку аграрного сектору економіки є необхідність переходу на більш високий рівень розвитку аграрного сектору, як через підвищення конкурентоспроможності продукції на внутрішньому і зовнішньому ринках, так і через активізацію залучення «еко-інновацій», які створюють умови щодо технологічного оновлення виробництв.

Технологічне оновлення виробництв розглядається нами з урахуваннями виявлених особливостей за природно-районованими зонами і галузевою структурою підприємств аграрного сектору (табл. 1).

У межах дослідження було розроблено економіко-математичну модель оптимізації площ посіву із запровадженням заходів з екологізації виробництва за природно-районованими зонами Миколаївської області.

Модель побудована за періодами, так як лише на 3-й рік використання можна отримати приріст врожайності за рахунок запровадження техніко-технологічних змін. За умови зміни максимальних параметрів посівних площ, що планується відвести під застосування інноваційних технологій вирощування озимої пшениці, загальний прибуток має тенденцію до зростання, що свідчить про позитивні тенденції запровадження заходів щодо екологізації виробництва.

У результаті моделювання визначено оптимальні посівні площі, обсяги виробництва і реалізації пшениці з урахуванням природного районування і використання інноваційних (еколого-орієнтованих) технологій за етапами протягом трирічного періоду прогнозування (табл. 1).

У результаті запровадження еколого-орієнтованої технології під вирощування пшениці за природно-районованими зонами Миколаївської області при розміщенні посівних площ до 35%, за результатами вирішення економіко-математичної моделі нами визначено, що вихід продукції з одиниці площі за етапами запровадження технології зростає і є найбільшими на III етапі. Середній рівень виходу продукції з одиниці площі за зонами природного районування зростає з 22 ц/га на першому етапі, до 36 ц/га на третьому етапі. Зростання показника під впливом технологічного оновлення становить 63,6%. Технологічне оновлення виробництва пшениці за зонами природного районування надає можливість підвищити рівень прибутку на одиницю площі з 500 грн на гектар на першому етапі до 2500 грн на гектар на третьому етапі запровадження технологічного оновлення виробництва.

Нами доведено, що на усіх етапах технологічного оновлення найвищий рівень виходу продукції отримано на одиницю площі посіву на території центральної частини, яка характеризується переважаючим виробництвом іншої групи зернових культур – ячменю, який становить фактично до 30% від загальної вартості валової продукції. Прибуток від реалізації продукції на I і II етапі є найбільшим у південно-східній частині, на III етапі найвищий

рівень прибутку отримано у північно-західній частині. Саме північно-західна частина території має відповідну галузеву структуру підприємств. Питома вага виробництва пшениці є найбільшою і становить до 30% від загальної вартості валової продукції, що підтверджує зв'язок із біологічними особливостями природних ресурсів території.

Таблиця 1 Результати технологічного оновлення при вирощуванні пшениці озимої за природно-районованими зонами Миколаївської області

Показники / Зони природного районування	У середньому за 2010-2013 рр.	За етапами проекту		
		I етап	II етап	III етап
Посівна площа пшениці, вирощеної за традиційною технологією, га				
Північно-західна частина	16082,2	13669,9	12000,0	10453,4
Центральна частина	14771,1	12555,4	11000,0	9601,2
Південна частина	17104,8	14539,0	12000,0	11118,1
Південно-східна частина	17803,5	15133,5	14667,2	11572,3
Північно-східна частина	12461,4	10592,2	9000,0	8099,9
Разом по області	78222,9	66490,0	58667,2	50844,9
Посівна площа пшениці, вирощеної за технологією нульового обробітку ґрунту, га				
Північно-західна частина	0,0	2412,3	4020,6	5628,8
Центральна частина	0,0	2215,7	3692,8	5169,9
Південна частина	0,0	2565,7	4276,2	5986,7
Південно-східна частина	0,0	2670,5	4450,9	6231,2
Північно-східна частина	0,0	1869,2	3115,3	4361,5
Разом по області	0,0	11733,4	19555,7	27378,0
Валовий збір пшениці, тис. ц				
Північно-західна частина	394,6	379,4	385,8	425,0
Центральна частина	385,5	424,6	431,1	475,7
Південна частина	418,9	455,7	442,2	497,3
Південно-східна частина	482,9	489,7	537,8	534,3
Північно-східна частина	305,4	303,5	301,0	351,1
Разом по області	1987,3	2052,9	2097,9	2283,4
Обсяги реалізації пшениці, тис. ц				
Північно-західна частина	296,0	282,4	286,7	318,8
Центральна частина	341,1	327,5	330,3	365,5
Південна частина	350,4	343,4	331,8	376,1
Південно-східна частина	404,3	382,0	416,8	414,0
Північно-східна частина	245,5	242,1	235,1	259,2
Разом по області	1637,3	1577,4	1600,5	1733,6
Прибуток від реалізації, тис. грн				
Північно-західна частина	10822,3	11848,3	14503,8	19543,1
Центральна частина	9169,8	12887,1	12579,9	17078,1
Південна частина	9069,1	13446,1	12695,9	17436,9
Південно-східна частина	8098,8	18028,3	18996,9	22355,1
Північно-східна частина	8657,9	8484,3	7876,3	11398,5
Разом по області	45817,8	64694,2	66652,9	87811,6

Подібні технологічні зміни притаманні сільськогосподарським підприємствам незалежно від форми власності, розмірів виробництв і

галузевої структури, що підтверджується її активним запровадженням, у тому числі у фермерських господарствах.

Нами представлено відведені площі під використання еколого-орієнтованої технології вирощування озимої пшениці за результатами вирішення економіко-математичної задачі за етапами впровадження (рис. 4).

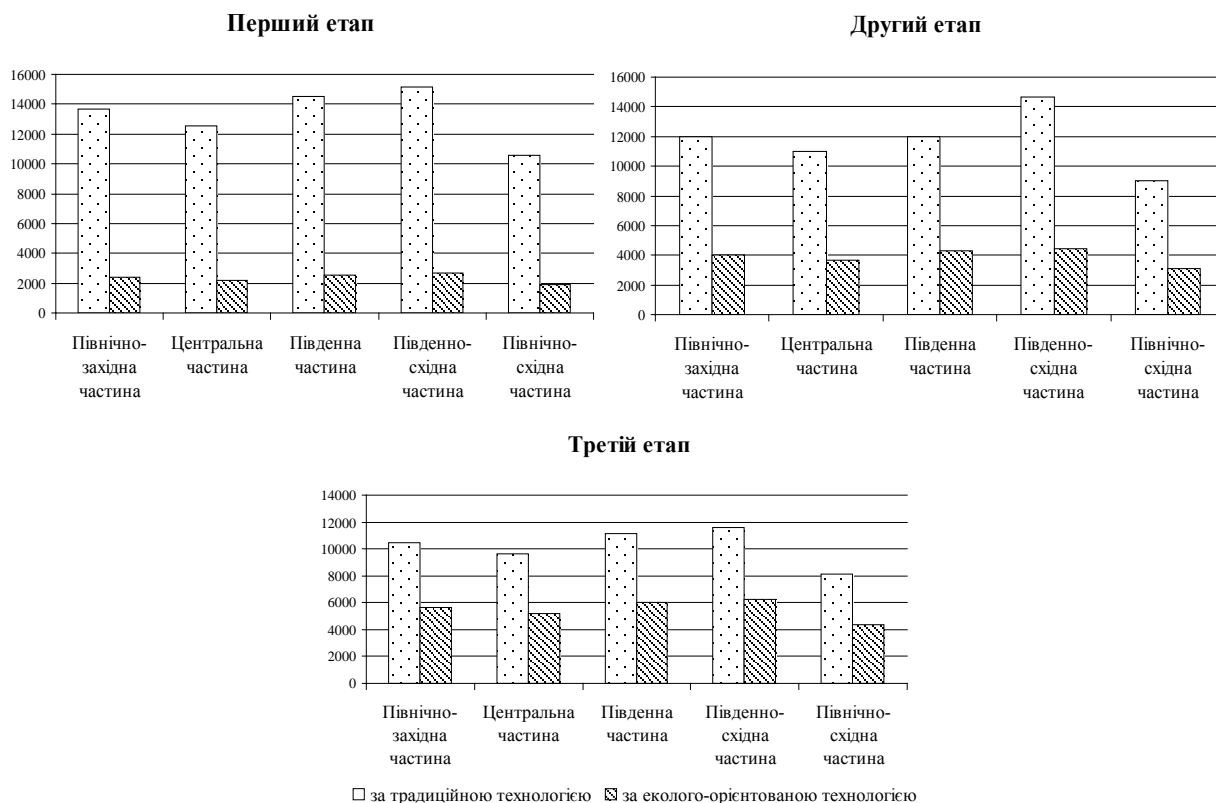

Рисунок 4 — Площі посіву озимої пшениці за зонами природного районування і етапами впровадження технологічного оновлення (за результатами вирішення економіко-математичної задачі), га

Таким чином, за природно-районованими зонами й етапами запровадження технологічних змін ми пропонуємо довести загальні розміри посівних площ озимої пшениці максимально до 35% від загального розміру по області. За проведеними нами розрахунками у біоекономічному спрямуванні, шляхом запровадження еколого-орієнтованої технології, розширенні посівних площ прогнозовані показники валового виробництва пшениці за природно-районованими зонами по Миколаївській області зростають. Загальний розмір прибутку від реалізації озимої пшениці зростає до 87,8 млн. гривень. Нами виявлено, що найвищі результати отримано у I та IV зоні природного районування, середній розмір прибутку від реалізації продукції на один гектар озимої пшениці становить 1277 гривень, що у 2,9 рази перевищує середній рівень показника за умови використання традиційної технології вирощування озимої пшениці. Реалізація системних і послідовних державних та регіональних програм у напрямку збереження екосистем, активізація екологізації виробництв з метою зниження екологічних ризиків можлива лише за умови орієнтації подальшого розвитку

аграрного сектору на інвестиційно-інноваційні засади.

На підставі опрацьованого матеріалу, нами обгрунтовано механізм природокористування на регіональній основі. Метою реалізації обгрунтованих нами заходів є орієнтація на відновлення і збереження природно-ресурсної основи розвитку аграрного сектору через комплекс дій на різних рівнях управління (рис. 5).

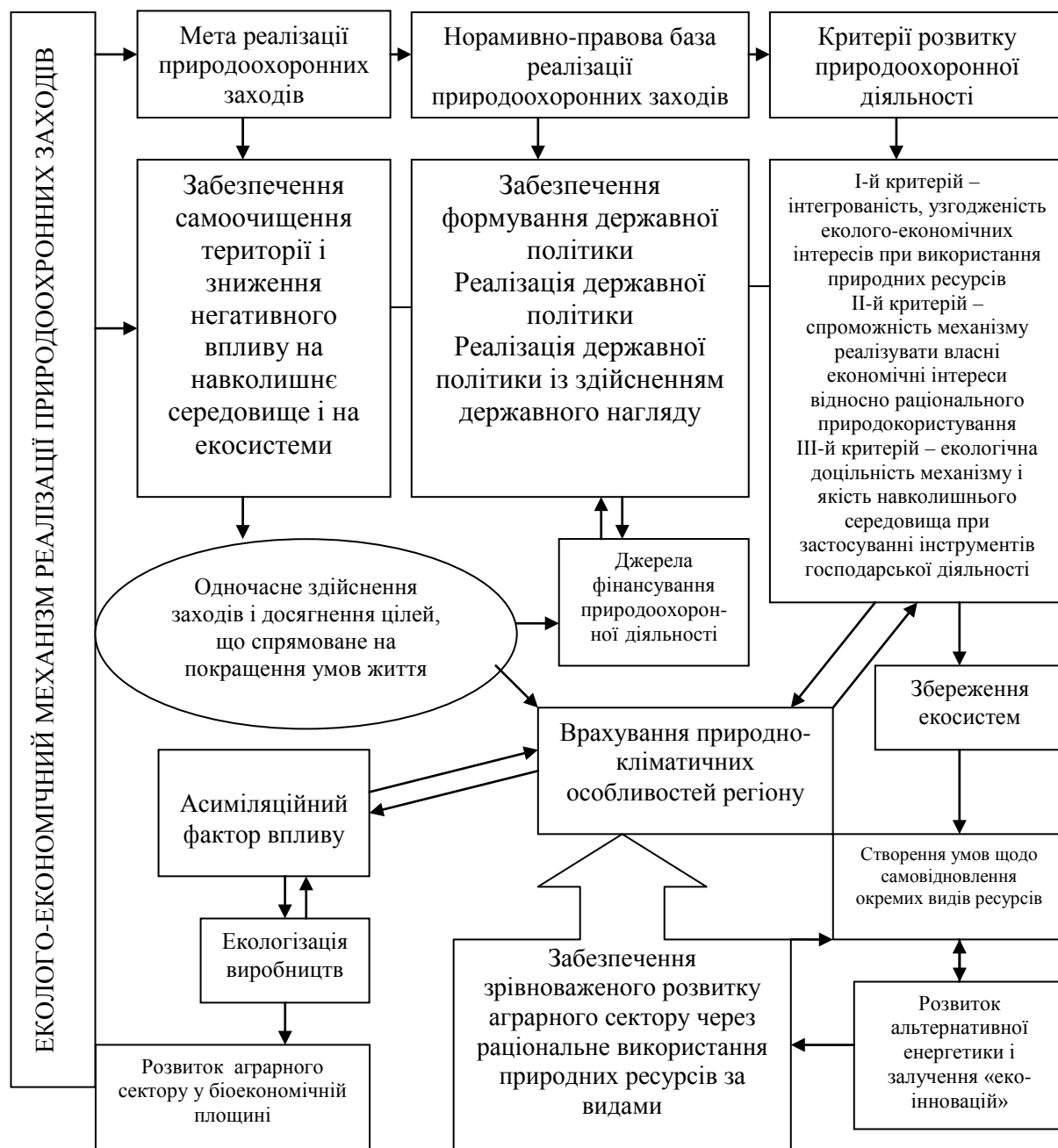

Рисунок 5 — Взаємозв'язок складових механізму регіонального природокористування і розвитку аграрного сектору

Отже, на нашу думку, реалізація механізму регіонального природокористування і розвитку аграрного сектору має базуватися на можливостях оптимізації природно-ресурсної основи, активізації заходів з екологізації виробництв з метою забезпечення самоочищення території і зниження негативного впливу на навколишнє середовище і окремі

екосистеми. Головними компонентами реалізації механізму є: правові засади, систему відносин власності на природні ресурси за видами, систему інститутів, економічні інструменти. Механізм природокористування реалізується через інструменти екологічного регулювання. Економічні інструменти розглядаються через активізацію технологічного оновлення виробництв і залучення інвестиційно-інноваційного капіталу з метою переорієнтації на еколого-безпечний розвиток аграрного сектору.

Враховуючи існуючі тенденції щодо погіршення екологічного стану і втрату можливості природних ресурсів до самовідновлення більшість країн світу активізували заходи із запровадження для виробничої і соціальної сфери альтернативних джерел енергії, розвиток яких є вимогою часу і складовою загальної міжнародної програми збереження навколишнього середовища під впливом глобалізаційних змін і тенденцій. Активно запроваджується альтернативна енергія для потреб аграрного сектору, що позитивно впливає на зниження рівня сукупних витрат на виробництво продукції за видами.

Проведене дослідження надає можливість обґрунтувати необхідність поєднання економічних, соціальних і екологічних пріоритетів у розвитку аграрного сектору на підставі взаємодії і взаємоузгодженості заходів на усіх рівнях управління з метою збереження біологічних особливостей природно-ресурсної основи і розвитку галузі у біоекономічній площині.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі обґрунтовано теоретичні засади і практичні рекомендації щодо природно-ресурсного забезпечення розвитку аграрного сектору економіки із метою виявлення можливостей у самовідновленні природних ресурсів за видами через їхнє раціональне використання з урахуванням впливу регіональних особливостей екосистем.

1. За проведеними дослідженнями нами обґрунтовано, що природно-ресурсне забезпечення розвитку аграрного сектору економіки ґрунтується на кількісному і якісному рівні природно-ресурсного потенціалу і повинно бути спрямоване на раціональне використання природних ресурсів за видами і мінімізацію екологічних ризиків. Враховуючи існуючі негативні тенденції у використанні природних ресурсів і зростаюче навантаження на навколишнє середовище нами обґрунтовано, що розвиток аграрного сектору на природно-ресурсній основі ґрунтується на забезпеченні раціонального використання природних ресурсів з метою їхнього збереження і відновлення, у тому числі самовідновлення, що потребує залучення додаткового капіталу і орієнтації розвитку галузі у біоекономічну площину. Таким чином, природно-ресурсна основа, у нашому розумінні, характеризує сукупність і взаємозв'язок природних ресурсів за видами з їхніми біологічними особливостями, що відповідає існуючим критеріям (створеними природою) і формує умови щодо розвитку аграрного сектору економіки.

2. На підставі опрацьованих літературних джерел виявлено сутність природно-ресурсного потенціалу, який розглядається як сукупність

природних ресурсів, які можуть використовуватись у аграрному секторі через господарську діяльність і мають динамічний характер зі зміною масштабів їхнього залучення у виробничий процес. Ми погоджуємося із визначенням, але вважаємо за доцільне розглядати природно-ресурсний потенціал у розрізі природних ресурсів за видами з урахуванням їхніх біологічних і відновлюваних можливостей, що здійснює безпосередній вплив на формування, використання і відновлення з точки зору якісних ознак за територіальною ознакою.

3. Доведено, що сутність зрівноваженого розвитку аграрного сектору полягає у забезпеченні балансу природних ресурсів за видами з урахуванням їхніх біологічних особливостей за окремими природно-районованими зонами, які здатні забезпечити нарощування валового виробництва сільськогосподарської продукції за мінімального негативного впливу на навколишнє середовище. Зрівноважений розвиток галузі передбачає не лише можливості зростання, а і стабілізації та обмеження у використанні природних ресурсів за видами, що дозволить знизити негативний вплив на навколишнє середовище і зберегти біорізноманіття.

4. Доповнено методику оцінки для виявлення потенційних можливостей щодо природно-ресурсного забезпечення аграрного сектору економіки і мінімізації екологічних ризиків. Методика оцінки полягає у деталізації природних ресурсів за видами і виявленні їхніх біологічних особливостей з урахуванням територіального розміщення. Ми вважаємо, що не можна зорієнтувати розвиток галузі у біоекономічну площину без раціонального використання природних ресурсів для виробничих та соціальних потреб, у тому числі через штучне обмеження у використанні з метою мінімізації негативних екологічних наслідків. За дієвості заходів зі збереження природно-ресурсної основи галузі можуть бути сформовані відповідні умови щодо збереження екосистем і нарощування продовольчої основи країни і окремих регіонів, що має тісний зв'язок із національною безпекою і інтересами країни у геоелектронічному просторі.

5. За проведеними нами розрахунками виявлено, що концентрація земельних ресурсів у розрахунку на одне підприємство є найбільшою у Чернігівській області і складає 0,99 тис. га, а найменшою у Закарпатській – 0,11 тис. гектарів. Найбільший відсоток лісистості виявлено у Закарпатській області – 51%, а найменший у Миколаївській і Запорізькій областях до 4%. Дослідивши водні ресурси виявлено, що найбільш забезпеченою є територія Карпат (на одиницю території припадає до 600 кубометрів), а найгіршою є ситуація у зоні степу – 23,0 кубометри. Доведено, що негативний вплив на навколишнє середовище є результатом порушення екологічних вимог, загострення протиріч між зростаючими потребами суспільства і обмеженням можливостей природних ресурсів до самовідновлення біологічних ознак.

6. Обґрунтовано, що природно-районовані аспекти валового виробництва окремих видів сільськогосподарських культур надають можливість виявити залежність формування виробничих потужностей і

галузевої структури сільськогосподарських підприємств від природно-кліматичних умов і зон природного районування. Так, північно-західна частина Миколаївської області займає 35% питомої ваги виробництва пшениці озимої і ярої у загальній вартості валової продукції; центральна частина – 30,0% питомої ваги виробництва ячменю озимого і ярого; південна частина – 25,0% питомої ваги виробництва винограду; південно-східна частина – 42,0% питомої ваги виробництва овочів відкритого ґрунту; північно-східна частина – 45,0% питомої ваги виробництва соняшнику від загальної вартості валової продукції. Нами виявлено, що природно-кліматичні особливості території і біологічні особливості природних ресурсів за видами мають тісний зв'язок із галузевою структурою підприємств і потребують запровадження відповідних заходів з метою мінімізації екологічних ризиків.

7. Розроблено концептуальний підхід природно-ресурсного забезпечення розвитку аграрного сектору економіки в основу якого покладено систему дій, поглядів на явища або процеси через екологічні пріоритети, який дозволить забезпечити збереження природно-ресурсної основи аграрного сектору економіки за умови підвищення соціальної і екологічної відповідальності, активізацій державних регуляторів. Концептуальний підхід включає сукупність економічних, соціальних і екологічних критеріїв, які спрямовано на врегулювання взаємодії природно-біологічних законів і еколоґо-економічних інтересів за природно-районованими зонами.

8. Запропоновано запровадження еколоґо-орієнтованої технології вирощування озимої пшениці за природно-районованими зонами Миколаївської області. За результатами вирішення економіко-математичної моделі вихід продукції з одиниці площі за етапами запровадження технології зростає і є найбільшими на III етапі. Середній рівень виходу продукції з одиниці площі за зонами природного районування зростає з 22 ц/га на першому етапі і до 36 ц/га на третьому етапі. Зростання показника під впливом технологічного оновлення становить 63,6 відсотка. Технологічне оновлення виробництва пшениці за зонами природного районування надає можливість підвищити рівень прибутку на одиницю площі з 500 грн на гектар на першому етапі до 2500 грн на гектар на третьому етапі технологічного оновлення виробництва. Загальний розмір прибутку від реалізації пшениці на III етапі за всіма природно-районованими зонами зростає до 87,8 млн гривень.

9. Обґрунтовано еколоґо-орієнтований підхід щодо формування і використання природно-ресурсної основи розвитку аграрного сектору, який передбачає врахування специфіки галузевої структури, розмірів виробництва підприємств, ресурсного забезпечення, технологічної готовності до запровадження «еко-інновацій». Ми вважаємо, що еколоґо-орієнтований підхід надасть можливість нейтралізувати негативний вплив і поновити якісні компоненти природного середовища за рахунок самовідновлення. Виявлено рівень оцінки інвестиційних можливостей за концентрацією

природно-ресурсного потенціалу за зонами природного районування Миколаївської області. Обґрунтовано, що чим більший рівень кількісного забезпечення і різноманіття природних ресурсів за видами, тим більші інвестиційні можливості у запровадженні «еко-інновацій».

10. Удосконалено механізм регіонального природокористування, який реалізується через інструменти екологічного регулювання. Економічні інструменти розглядаються через активізацію технологічного оновлення виробництв і залучення інвестиційно-інноваційного капіталу з метою переорієнтації на еколого-безпечний розвиток аграрного сектору економіки. Механізм регіонального природокористування включає заходи щодо екологічного регулювання, які ґрунтуються на концепції платності природокористування і сукупності економічних інструментів, які пов'язані із інвестиційними можливостями аграрного сектору зорієнтованими на біоекономічний розвиток.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях України:

1. Белевят О.А. Теоретичні основи соціально-економічного розвитку сільських територій / О.А. Белевят, Н.В. Бобровська // Бізнес Навігатор. — № 1(22). — 2011. — С. 20 — 24. *Особистий внесок — досліджено теоретичні аспекти соціально-економічного розвитку сільських територій, через визначення оцінки складу сільського населення, динаміки чисельності сільських мешканців. Обґрунтовано напрями демографічних змін на рівні регіону – 0,10 ум. авт. арк.*

2. Вишневська О.М. Еколого-орієнтований підхід в оптимізації ресурсного потенціалу аграрного сектору / О.М. Вишневська, Н. В. Бобровська // Вісник аграрної науки Причорномор'я. — Випуск 4 (62). — т. 2 — Миколаїв. — 2011. — С. 26 — 32. *Особистий внесок – досліджено сутність еколого-орієнтованого підходу щодо оптимізації ресурсного потенціалу аграрного сектору. Представлено складові оптимізації ресурсного потенціалу як основи зрівноваженого розвитку аграрного сектору - 0,14 авт. арк.*

3. Вишневська О.М. Ресурсний потенціал аграрного сектору економіки: еколого-орієнтований підхід / О.М. Вишневська, Н.В. Бобровська, О. А. Літвак // Вісник ХНАУ. — №5. — 2012. — С. 23 — 29. *Особистий внесок – досліджено питання еколого-орієнтованого підходу збереження і відновлення ресурсного потенціалу - 0,14 авт. арк.*

4. Вишневська О.М. Екологічні аспекти у забезпеченні зрівноваженого розвитку аграрного сектору / О.М. Вишневська, Н.В. Бобровська // Вісник аграрної науки Причорномор'я. — Випуск 3 (67). — Миколаїв. — 2012. — С. 26 — 31. *Особистий внесок – обґрунтовано комплексний підхід щодо забезпечення зрівноваженого розвитку аграрного сектору. Представлено складові збереження природно-ресурсного потенціалу на основі вдосконалення природоохоронної діяльності - 0,12 авт. арк.*

5. Бобровська Н.В. Природно-ресурсні особливості формування зрівноваженого розвитку аграрного сектора / Н.В. Бобровська // Вісник аграрної науки Причорномор'я. — Випуск 4(68). — Том 1. — Миколаїв. 2012 — С. 141 — 148.

6. Бобровська Н.В. Еколого-економічні аспекти зрівноваженого розвитку аграрного сектора регіону / Н.В. Бобровська // Вісник Хмельницького національного університету. Том 2. — 2012. — С. 53 — 55.

7. Бобровська Н.В. Екологічна основа зрівноваженого землекористування / Н.В. Бобровська // Кримський економічний вісник (науковий журнал) — Частина 1. — 2012 — С. 37 — 39.

8. Бобровська Н.В. Державна екологічна політика – ефективне природокористування / Н.В. Бобровська // Економіка та держава. — № 3. — 2013 р. — С. 98 — 100.

9. Бобровська Н.В. Еколого-орієнтований підхід у розвитку аграрного сектора / Н.В. Бобровська // Вісник Сумського національного аграрного університету. — Випуск 4 (55). — 2013. — С. 175 — 177.

10. Бобровська Н.В. Сутність і особливості біоенергетичного потенціалу України / Н.В. Бобровська // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. — К. : Вип. 181, ч. 3. — 2013. — С. 8 — 13.

11. Вишнеvsька О.М. Еколого-орієнтований підхід у забезпеченні сталого розвитку аграрного сектору / О.М. Вишнеvsька, Н.В. Бобровська // Економіст. — № 6. — 2013. — С. 46 — 49. *Особистий внесок – досліджено сутність та особливості формування еколого-орієнтованого підходу у забезпеченні зрівноваженого розвитку аграрного сектору. Обґрунтовано необхідність оптимізації у використанні природно-ресурсного потенціалу - 0,07авт. арк.*

12. Бобровська Н.В. Концептуальний підхід зрівноваженого розвитку аграрного сектора на природно-ресурсній основі / Н.В. Бобровська // Сталий розвиток економіки. — № 4 (21). — 2013. — С. 219 — 222.

13. Бобровська Н.В. Еколого-економічні аспекти використання природних ресурсів / Н.В. Бобровська // Вісник аграрної науки Причорномор'я. — Випуск 4. — Том 1. — Миколаїв. 2013 — С. 70 — 78.

Статті у виданнях іноземних держав

14. Бобровская Н.В. Природно-ресурсная основа развития аграрного сектора регионов / Н.В. Бобровская // Сборник научных трудов SWorld. — Випуск 3. Том 39. — Иваново : МАРКОВА АД, 2013. — 92 — 95 (*входить до міжнародної наукометричної бази РИНЦ SCIENCE INDEX*).

15. Бобровская Н.В. Экологические и экономические аспекты развития аграрного сектора / Бобровская Н.В. // Экономика сельскохозяйственных и перерабатывающих предприятий. — М., 2013. — №9. — С. 62 – 64.

16. Бобровская Н.В. Теоретические основы эффективного землепользования / Н.В. Бобровская // СПб. : Изд-во Политехн. Ун-та, 2013. — С. 441 — 444.

Праці, які додатково відображають результати дисертації:

Препринт:

17. Бобровська Н.В. Концептуальний підхід природно-ресурсного забезпечення розвитку аграрного сектору економіки / Н.В. Бобровська. — Миколаїв : МНАУ, 2014. — 41 с. — (Препринт / МНАУ).

Матеріали конференцій:

18. Бобровська Н.В. Теоретичне обґрунтування особливостей формування і використання природно-ресурсного потенціалу аграрного сектору регіону / Н.В. Бобровська // Управління стійким розвитком регіону: стан, проблеми, перспективи : зб. матеріалів наук.-практ. конф., 15 червня 2012 р. — Павлоград, 2012. — С.20 — 23.

19. Вишневська О.М. Ресурсний потенціал аграрного сектора економіки: еколого-орієнтований підхід / О.М. Вишневська, Н.В. Бобровська, О.А. Літвак // Підвищення конкурентоспроможності виробничого потенціалу сільського господарства в умовах сталого розвитку : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. молодих учених, аспірантів і студентів, 4-5 квітня 2012 р. — Харків, 2012. — С. 61— 63. *Особистий внесок – досліджено питання еколого-орієнтованого підходу у використанні ресурсного потенціалу, який має тісний зв'язок із реалізацією державних і регіональних програм природоохоронних заходів різного рівня – 0,03 авт. арк.*

20. Бобровська Н.В. Використання водних ресурсів: кількісні і якісні критерії / Н.В. Бобровська // Strategiczne pytania swiatowej nauki – 2012 : materialy VIII miedzynarodowej naukowo-praktycznej konferencji, 07-15 lutego 2012 roku — Przemysl, 2012. — С. 60 — 62.

21. Бобровська Н.В. Пріоритети зрівноваженого розвитку аграрного сектору / Н.В. Бобровська // Стан та перспективи розвитку сучасних економічних систем регіону: теорія та практика : матеріали Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф., 1 березня 2013 року. — Маріуполь, 2013. — С. 22 — 24.

22. Бобровська Н.В. Теоретичні аспекти зрівноваженого розвитку природно-ресурсного потенціалу аграрного сектору регіону / Н.В. Бобровська // Екологічний менеджмент у загальній системі управління : зб. тез доповідей Тринадцятої щорічної всеукр. наук. конф., 17-18 квітня 2013 року. — Суми, 2013. — С. 16 — 19.

23. Бобровская Н.В. Эколого-экономические приоритеты в развитии аграрного сектора / Н.В. Бобровская // Формування соціально-економічного розвитку суспільства : міжнародна науч.-практ. конф., 12-13 июля 2013. — Одесса, 2013. — С. 54 — 56.

24. Бобровская Н.В. Направления рационального использования земельных ресурсов / Н.В. Бобровская // Международная научно-практическая конференция «Украина — Болгария — Европейский союз: современное состояние и перспективы» : сб. докладов международной науч. конф., 12-18 сентября 2013 г. — Варна — Херсон, 2013. — С. 30 – 33.

25. Бобровська Н.В. Еколого-економічні аспекти розвитку аграрного сектору / Н.В. Бобровская // Екологічні і соціально-економічні аспекти

розвитку економіки : Всеукр. інтернет-конф. молодих вчених і студентів., 17-19 квітня 2014 року. — м. Миколаїв, 2014 — С. 13 — 15.

АНОТАЦІЯ

Бобровська Н.В. Природно-ресурсне забезпечення розвитку аграрного сектору економіки. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством. – Миколаївський національний аграрний університет, Миколаїв, 2014.

Дисертацію присвячено системному обґрунтуванню теоретичних засад і розробці методико-практичних рекомендацій щодо природно-ресурсного забезпечення розвитку аграрного сектору економіки. У роботі узагальнено теоретичні підходи до пізнання сутності розвитку аграрного сектору економіки і обґрунтовано значення природно-ресурсного забезпечення, виявлено особливості природно-ресурсного потенціалу аграрного сектору економіки, обґрунтовано еколого-орієнтований підхід у формуванні і використанні природно-ресурсної основи з урахуванням біологічних особливостей природних ресурсів за видами у їх взаємозв'язку, доповнено методику оцінки природно-ресурсного забезпечення, стану і тенденції розвитку галузі з урахуванням екологічних критеріїв.

Розроблено концептуальний підхід в основу якого покладено систему дій, поглядів на явища або процеси у напрямку формування якісної основи природно-ресурсного забезпечення розвитку аграрного сектору економіки; обґрунтовано доцільність використання еколого-орієнтованих технологій з метою збереження природних ресурсів і підвищення якісних характеристик сільськогосподарської продукції; розроблено механізм регіонального природокористування і напрями його реалізації, які спрямовано на оптимізацію природно-ресурсного забезпечення і виявлення відповідного балансу між економічними, соціальними і екологічними пріоритетами у розвитку галузі.

Ключові слова: природно-ресурсне забезпечення, природно-ресурсний потенціал, природно-ресурсна основа, природні ресурси, аграрний сектор, еколого-орієнтований підхід, зрівноважений розвиток, економічні інтереси, біоекономічна площина, відновлення природних ресурсів, екологічні ризики.

АННОТАЦИЯ

Бобровская Н.В. Природно-ресурсное обеспечение развития аграрного сектора экономики. - На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.03 - экономика и управление национальным хозяйством. - Николаевский национальный аграрный университет, Николаев, 2014 .

Диссертационная работа посвящена системному обоснованию теоретических основ и разработке методико-практических рекомендаций

природно-ресурсного обеспечения развития аграрного сектора экономики. В работе обобщены теоретические подходы к познанию сущности развития аграрного сектора экономики и обосновано значение природно-ресурсного обеспечения. Основой процесса является природно-ресурсный потенциал, который рассматривается нами как совокупность природных ресурсов, которые могут использоваться в области хозяйственной деятельности и имеют динамичный характер с изменением масштабов их использования в производственный процесс на разных уровнях: глобальном, международном, государственном, региональном и локальном. Но большего внимания требует исследования природно-ресурсного потенциала именно на региональном уровне, что позволяет выявить потенциальные возможности по обеспечению условий развития, экологизации производств, рационального использования природных ресурсов. Выявлены особенности природно-ресурсного потенциала аграрного сектора экономики как основы наращивания производственных мощностей предприятий с учетом биологических особенностей отдельных видов природных ресурсов, обоснованно эколого-ориентированный подход в формировании и использовании природно-ресурсной основы с учетом биологических особенностей отдельных видов природных ресурсов в их взаимосвязи, дополнены система показателей и методика оценки природно-ресурсного обеспечения, состояние развития отрасли с учетом экологических критериев.

Проанализированы условия и составляющие формирования природно-ресурсного обеспечения развития аграрного сектора экономики, обоснованы оптимальные направления рационального использования отдельных видов природных ресурсов, выявлены природно-районированные аспекты взаимосвязи формирования производственных мощностей и отраслевой структуры сельскохозяйственных предприятий по зонам природного районирования. Проведенные расчеты дают возможность выявить зависимость между формированием производственных мощностей и отраслевой структурой сельскохозяйственных предприятий от природно-климатических условий, особенно в контексте негативных климатических изменений и роста дефицита влаги в почве в степной зоне страны. Исследованы инвестиционные возможности в реализации мероприятий по охране окружающей среды в целях обеспечения сбалансированного развития.

Разработан концептуальный подход, в основу которого положена система действий, взглядов на явления или процессы в направлении формирования качественной основы природно-ресурсного обеспечения развития аграрного сектора экономики; обосновано целесообразность использования эколого-ориентированных технологий в целях сохранения природных ресурсов и повышения качественных характеристик сельскохозяйственной продукции; разработан механизм регионального природопользования и направления его реализации, с целью оптимизации природно-ресурсного обеспечения и выявления соответствующего баланса между экономическими, социальными и экологическими приоритетами в развитии отрасли.

Ключевые слова: природно-ресурсное обеспечение, природно-ресурсный потенциал, природно-ресурсная основа, природные ресурсы, аграрный сектор, эколого-ориентированный подход, сбалансированное развитие, экономические интересы, биоэкономическая плоскость, восстановление природных ресурсов, экологические риски.

ABSTRACT

Bobrovskaya N.V. Development of natural resources supply system in the agrarian economic sector. - As a manuscript.

Thesis for the Candidate of Economics degree, specialty 08.00.03 - Economics and management of the national economy. - Mykolayiv National Agrarian University, Mykolayiv, 2014.

The Thesis is devoted to the justification of the theoretical foundations of the development system of methodological and practical recommendations for the natural resources supply to ensure the efficient functioning of the agrarian sector. The Thesis summarizes the theoretical approaches to the meaning of agrarian sector's development. The essence of the natural resources security is proved. The peculiarities of the natural resources potential as a basis of production capacities increasing, taking into account the biological characteristics of their species and connection between them, using ecological oriented approach to its formation are given. The system of indicators and evaluation methodology of natural resource maintenance, situation and trends in the industry, taking into account environmental criteria is analyzed in the research.

The conditions of formation and components of natural resources to ensure the development of the agrarian sector are studied. The optimal direction of the rational use of natural resources is identified. The natural regionalized aspects and the connections in the process of formation of productive capacity and sectoral structure of agrarian enterprises in the natural zonation areas are revealed. The investment opportunities in the implementation of activities of the Environmental Protection Agency in order to ensure the balanced development are studied.

A conceptual approach which was based on a system of actions, phenomena or processes in the direction of forming a qualitative basis of the natural resources to ensure the development of the agrarian sector is given. The feasibility of ecologically friendly technologies in order to conserve natural resources and improve the quality of agrarian products is justified. A mechanism of regional natural resources' usage and direction of its implementation to optimize their provision and identify an appropriate balance between economic, social and environmental priorities in the development of the industry is developed.

Keywords: natural resource supply, natural resource potential, natural resource base, natural resources, agrarian sector, ecological oriented approach, balanced development, economic interests, bio-economic plane, environmental risks, regeneration of natural resources.